

'הרב, ההורים שלי השלימו סוף סוף עם החזרה שלי בתשובה, ואבא שלי אפילו הודיע לי שיתחיל לעשות לנו קידוש בשבת. הוא מחלל שבת. אסור לי לשתות מקידוש שהוא עושה? איך אומר לו כך?'¹

מסכת עבודה זרה דף נז עמוד א

אמר רב: תינוק בן יומו עושה יין נסך. איתיביה רב שימי בר חייא לרב: הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו, וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו - רוקן ומדרסן בשוק טמא, ואמרי לה: טהור, יינן - גדולים עושים יין נסך, קטנים אין עושים יין נסך, ואלו הן גדולים ואלו הן קטנים? גדולים - יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה, קטנים - אינם יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה; קתני מיהת גדולים אין, קטנים לא! תרגמה אבני שפחות. הא וכן קאמר! ארוקן ומדרסן. הניחא למאן דאמר טמא, אלא למ"ד טהור מאי איכא למימר? הא קמ"ל: עבדים דומיא דבני שפחות, מה בני שפחות - מלו ולא טבלו הוא דעושין יין נסך, מלו וטבלו לא, אף עבדים כן, לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל, דאמר רב נחמן אמר שמואל: הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, אף על פי שמלו וטבלו - עושין יין נסך עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם, קמ"ל דלא.

א. מקורות בסיסיים נוספים

1. יין נסך: "מתני'. אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה: היין... גמ'. יין מנלן? אמר רבה בר אבונה, אמר קרא: אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם, מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה"².
2. סתם יינם: "אמר באלי אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמנן, יינן ובנותיהן, כולן משמנה עשר דבר הן!... גזרו... על יינן משום בנותיהן"³.
3. "מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא"⁴.

ב. היחס בין דברי רב ושמואל

לדעת רב, תינוק בן יומו אוסר יין, בשתייה ולא בהנאה. טעם האיסור הוא גזירה משום גוי גדול⁵. הגמרא מקשה מברייטא, הפוסקת שעבדים ובני שפחות שמלו ולא טבלו, אם הם גדולים עושים יין נסך, אך קטנים לא. לכאורה היה ניתן לתרץ, שמדובר על איסור הנאה, בזה גדולים אוסרים וקטן לא, אולם בשתייה גם קטן אוסר כדברי רב. מזה שלא תירצו כך ניתן להבין שהנחת יסוד היא, שגוי המצוי בעיצומו של תהליך שינוי דינו אינו כגוי רגיל:

¹ שאלה שקבלתי מתלמידה בעל פה.

² כט, ב.

³ דף לו.

⁴ חולין דף ה עמוד א.

⁵ נז עמוד א תוספות ד"ה תינוק.

"וי"ל דס"ל דגדולים עושין יין נסך לשתייה ולא להנאה, דכיון שמלו והן של ישראל אין מנסכין. ויסתייעו מכאן מקצת גאונים שאמרו שאין הישמעאלים אוסרין במגען יין אלא בשתייה אבל לא להנאה כיון שאין מנסכין ואין עובדין ע"ז.

אלא שאין פי' זה נכון דאם כן הוה ליה לרב למימר דכי היכי דאקילו בגדולים מקילי בקטנים דומיא דבני השפחות משום שאין מנסכין, אבל גוי אפי' בן יומו עושה יין נסך לשתייה, אבל הגאונים מגר תושב למדו שאינו אוסר בהנאה כדאיתמר לקמן בפ' השוכר⁶. אם כן הרמב"ן דוחה את האבחנה בין גויים, אולם הגאונים מחזיקים בה. את הקושיה שהביא הרמב"ן ניתן לתרץ בפשטות:

"והכי קים להו בפירושא דמתניתא שזה התנא מחליט מדותיו דבגדולים אוסר לגמרי שעושין יין נסך גמור, וקטנים אין עושין יין נסך כלל"⁷.

הגמרא ניסתה לתרץ שההיתר המוחלט בקטן נאמר לגבי בני שפחות בלבד. על כך היא מקשה מן ההשוואה בין עבדים לבני שפחות במילה 'וכן' ומשיבה שזה נאמר רק לגבי טומאתם כזבים. שבה הגמרא ושואלת: זה תירוץ טוב לאומר הם טמאים כזבים, אך מה לדעת המטהר? לכן היא מסיקה שרב סבור שהדגש הוא לומר שבמקרה שמלו וטבלו אינם עושים יין נסך כלל, להוציא מדעת שמואל שמצריך המתנה נוספת של שנים עשר חודש. לפי זה למסקנה ישנה מחלוקת כפולה בין רב ושמואל: עבד שמל וטבל מגעו כשר לגמרי לרב, ולשמואל אוסר בשתייה שנים עשר חודש. בתינוק גוי להיפך: כיוון ששמואל אינו יכול להזדקק לתירוץ של רב, על כורחו הוא סובר כפשט הברייתא להתיר מגע תינוק גוי לגמרי. רב סובר שהוא עושה יין נסך. נזכור, שלכל זה נזקקה הסוגיה רק למאן דאמר שרוקן טהור, ואין לייחס את דברי הברייתא לדין זב.

"השתא חזינן דלהאי לישנא דאמרי לה טהור, שמואל לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומו כו' דא"כ לא אתיא הא מתניתא כוותיה. אלא אית ליה לשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך ומותר אף בשתייה. וה"ה קטנים שאין יודעים בטיב עבודת כוכבים ובן יומו לאו דוקא. ועבדים גדולים, אף על פי שמלו וטבלו צריכין להמתין י"ב חדש להשקיע שם עבודת כוכבים מפיהם"⁸. אם אכן כך הוא, יש להכריע במחלוקת. ראיה אחת היא שרבי יהושע בן לוי לכאורה תומך בדברי שמואל, שהוא המקציב שנים-עשר חודש לטמיעת העבד בישראל:

"פעם אחת מצא ר"י כתוב בתוספתא הלומדים לפני ר"ת שפסקו דהלכה כשמואל הואיל וסבר ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן. וגם בסדר תנאים ואמוראים כתיבת יד הרב הגדול ר' יוסף טוב עלם פוסק הלכה כמותו בכל מקום"⁹. ניתן לדחות ראיה זאת. לעיתים, מובאה היא שימוש בנתון ממקום אחר להגדרת הדין כאן, ואין הכוונה לתמכו:

⁶ רמב"ן.

⁷ ריטב"א ד"ה קטנים.

⁸ תוספות נו, ב ד"ה לאפוקי.

⁹ שם.

"ואין להקשות מריב"ל דמשמע דקאי כוותיה, דריב"ל לא קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קשיש מיניה. הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו ביבמות פ' החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבד מן העובד כוכבים מגלגל עמו י"ב חדש. ותלמודא קבעה הכא לפרושי מילתא דשמואל¹⁰."

בעלי התוספות מנהלים דיון למעשה ומסיקים כרב. חשיבות הדיון היא בין השאר בשאלה האם תינוקות שאותם איפיינה הגמרא כ'אינם יודעין בטיב עבודת כוכבים', יכולים להוות אבטיפוס לגויים גדולים בימינו.

"פירשו רשב"ם והריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה במגע עובד כוכבים ביין, כי עובדי כוכבים של עכשיו אין רגילין לנסך לעבודת כוכבים וחשובין כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה, והווי להו כתינוק בן יומו. ועל זה אנו סומכין לגבות יינות העובדי כוכבים בחובותינו ועל דבר זה שלח לו ר"י לר"ת: הא חזי דמינך ומאבוך ומאחוך משתרי מגע עובד כוכבים ביין לעלמא אפילו בשתיה. דאחריך ר' שמואל פסק בשם אביך רבינו שלמה דהעובדי כוכבים בזמן הזה אינן חשובים אלא כתינוק בן יומו, ואתה פוסק בתינוק בן יומו כשמואל דאית ליה דאינו עושה יין נסך לאסור אף בשתיה. והשיב לו ר"ת כי התלמיד שכתב נבהל היה לפסוק וחס ושלום שלא עלה על לבו אלא ודאי קי"ל כרב באיסורי לגבי שמואל ותינוק בן יומו עושה יין נסך לאסור בשתיה. ועובדי כוכבים בזמן הזה ודאי הם כתינוק בן יומו כפסק רבינו שלמה. וגם אין הלכה כשמואל בעבדים שמלו ולא טבלו להצריך י"ב חדש להשתקע, דהא ברייתא מפקא מיניה ללישנא דאמר טהור דקי"ל כוותיה כיון דקי"ל כרב בההיא דתינוק. וכן היה מנהג בני אשכנז שנוגעים העבדים ביין אחר שמלו וטבלו מיד...

מיהו היה ר"י מקשה אף לפי זה הפסק שפסק רבינו שלמה כרב בתינוק בן יומו, א"כ היאך נתיר מגע עובד כוכבים בהנאה מטעם תינוק בן יומו מה ענין זה לזה? והלא מה שאנו מתירים בתינוק איסור הנאה היינו משום שאין בו אפי' כוונת מגע, וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה שמכוונים למגע יאסרו אפילו בהנאה ... וחזר ר"ת ואמר, דודאי מתוך ההלכות לא מצינו ראייה פשוטה להתיר מגע עובד כוכבים ביין ואף לא סתם יינם בהנאה, כי אם למוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו כדאמר רב אשי לקמן (דף נט:) דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה שרי מ"ט מיקלייא קלייה או ימכרנו אותו עובד כוכבים לעובדי כוכבים כמו שהיה מוכרו לצורך עצמו. והעיד ר"ת על רבינו מאיר אביו כי פעם נזדמן לו יין נסך והפסידו בידים. ואעפ"כ לא רצה ר"ת לאסור הואיל ופשט המנהג להתיר והנח לישראל שיהו שוגגים ואל יהו מזידין".

זאת שיטת בעלי התוספות. אולם ניתן לסכם את הסוגיה גם אחרת. שיטת הרמב"ן היא לפסוק כמאן דאמר שעבדים שמלו בלבד הם טמאים כזב, ואם כן אין צורך בהמשך תירוצי הגמרא היוצרים מחלוקת בין רב ושמואל.

"כיון דתלמודא לא מוקים פלוגתא בין רב ושמואל אלא לההוא לישנא דתני טהור, אנן נקטינן כלישנא דתני טמא, והשתא לא פליגי רב ושמואל כלל, ואף על גב דהוה לן למינקט כלישנא דתני טהור משום דכל תרי לישני בדרבנן נקטינן לקולא, שאני הכא דעדיף לן דלא לשוויי פלוגתא בין רב לשמואל, הילכך עבדינן כתרוייהו ותינוק בן יומו עושה יין נסך לאסור בשתיה, וגדולים שמלו וטבלו עושין יין נסך לאסור בשתיה עד י"ב חודש¹¹."

¹⁰ שם.

¹¹ ריטב"א ד"ה ולעניין פסק בשיטת הרמב"ן.

הרמב"ם הולך בדרכם של בעלי התוספות ופוסק כרב. "עכו"ם שנגע ביין שלא בכוונה וכן תינוק עכו"ם שנגע ביין אסור בשתייה ומותר בהנייה, הלוקח עבדים מן העכו"ם ומלו וטבלו מיד אין מנסכין ויין שנגע בו מותר בשתייה ואף על פי שעדיין לא נהגו בדתי ישראל ולא פסקה עכו"ם מפיהם¹²".

רבנו חננאל גם הוא מבין שהאמוראים נחלקו, אך פוסק כשמואל. השלכה נוספת היא דין רוקם ומדרסם של עבדים שמלו ולא טבלו, שלשיטת הפוסקים עולה שהם טהורים, שרק לדעה זו נזקקנו להציב מחלוקת אמוראים לפי רב. מכל מקום שמואל יטמא. יש להעיר, שניתן לפרש שאין מחלוקת בין הלשונות 'טמא' ו'טהור', אלא זהו ספק שדינו הוא: טמא ברשות היחיד וטהור ברשות הרבים¹³.

ג. גיל התינוק שדינו קל

רב נקט את הביטוי 'בן יומא'. ר"י¹⁴ הבין שמדובר בתינוק ממש, שאין לו כוונת מגע. משמע שתינוק גדול יותר בוודאי אוסר גם בהנאה. גם המחלוקת עשויה לפי זה להתפרש אחרת: "ואומר ר"ת כי אפילו שמואל לא יתיר בגדול. דמה שמתיר בתינוק, היינו בתוך ח' ימים שאינו ראוי למילה. אבל מח' ואילך מאחר שלא מל מודה שמואל דאסור מגעו ואפילו אינו יודע בטיב ע"ז¹⁵". אולם המאירי כתב בפשטות:

"בהנאה אינו אוסר עד שידע בטיב ע"ז. ושיעור זה הוא משיהא שם ע"ז שגור בפיו".

אין ספק שכך נקטו כל מי שניסה להסיק מתינוק לגבי גויים גדולים בעלי כוונות טובות.

ד. גויים שאינם עובדים עבודה זרה

בכל דיוננו, יש להבדיל בין מגע ביין שלנו, לבין יין הגוי:

"פירש רבינו ז"ל: מגעם ביין שלנו, דאילו יין של גוים לעולם אסור בהנאה בגזרה מוחלטת, ואפילו של גר תושב שאינו עובד עבודה זרה¹⁶".

הרמב"ם פוסק: "גר תושב והוא שקיבל עליו שבע מצות כמו שביארנו יינו אסור בשתייה ומותר בהנייה, ומייחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין. וכן כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם כגון אלו הישמעאלים, יין אסור בשתייה ומותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים. אבל אותם העובדים עכו"ם

¹² רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ה. וכן דעת השו"ע (יו"ד קכד, סעיפים א, ג).

אם מלו ולא טבלו אוסרים בשתייה. יש להוסיף אבחנה חשובה: "יומה שנהגו עכשיו בגרים שנוגעין ביין אפילו ביום טבילתן, היה אומר מורי הר"א הלוי ז"ל שלא אמרו אלא בעבדים שנמולים בעל כרחם ... אבל כל שנמולים לדעתם ולרצונם כגרים הללו הא ודאי אין צריך להמתין כלל שכבר נשתקע שם ע"ז מפיהם" (ריטב"א).

¹³ כך משמע בתוספות ר"י מפאריש.

¹⁴ הובא לעיל בתוספות ד"ה אפוקי.

¹⁵ תוספות ר' יהודה מפאריש (בשיטת הקדמונים).

¹⁶ ריטב"א ד"ה יינם.

סתם יינם אסור בהנייה¹⁷. בדבריו ישנו מעבר מגר תושב לגוי שאינו עובד עבודה זרה. תירוצים שניתנו:

1. גוי מבני אומה שאינה עובדת עבודה זרה, כגון ישמעאלים לדעת הרמב"ם - אינו צריך מעמד גר תושב.
2. גוי שידוע בו אישית שאינו עובד עבודה זרה אינו צריך מעמד גר תושב. לא הוזכר גר תושב אלא ללמדנו שבשתייה אף הוא אוסר. ההסבר הוא ש"בתחילה גזרו לאסור את היין בשתייה משום גזירת בנותיהם, והוסיפו לאסור את יינם בהנאה משום חשש איסור ניסוך, והגזירה הנוספת חלה רק על גוים שרגילים לנסך לעבודה זרה, ללא קשר לקבלת שבע מצוות¹⁸. כפי שהבאנו, שיטת הרמב"ן היא לאסור אף את יינם של גרים תושבים בהנאה. סברה היא: אסור "יין משום בנותיהן"¹⁹. רק במגע – שלגביו מצאנו חילוקים בעניין הכוונה – ניתן להקל ולהתיר בהנאה כשהגוי הנוגע איננו עובד עבודה זרה.

ה. אומות עובדי עבודה זרה בימינו

אפילו בעובדי עבודה זרה ישנן כמה סברות להקל בימינו: א. שאינם רגילים לנסך²⁰. ב. שאף על פי שמנסכים אין זה כעין עבודת פנים²¹. ג. אפילו אם מנסכים כוונתם קלושה²²: "אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בדיהן"²³.

לפי כל זה, ניתן להתיר בהנאה מגע שלהם, ואולי גם הנאה מסתם יינם. אולם כאן עולה שוב הבעייתיות שבביטול גזירות:

"וא"ת כיון דגזרו על ניסוך העובד כוכבים הוה ליה דבר שבמנין דצריך מנין אחר להתירו וי"ל דלא גזרו אלא על המנסכים וכיון דהשתא לא הוּו מנסכים לעבודת כוכבים יש לתלות להיתר ... מיהו קשיא סתם יינם היאך נתר בהנאה? כיון שגזרו על סתם יינם משום בנותיהם והא גם עתה שייך זה הטעם! וי"ל דמאי דגזרו סתם יינם לאסור בהנאה יותר מפתם ושמנם, היינו משום דשכיחי לנסוכי לעבודת כוכבים. אבל עתה שבטל ניסוך

¹⁷ הלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ז.

¹⁸ בירור הלכה עמוד קסו אות א על פי הרשב"א.

¹⁹ עבודה זרה דף לו עמוד ב.

²⁰ תוספות ד"ה לאפוקי בשם רש"י.

²¹ "ואני תמה על דברי רשב"ם בשם רש"י: היאך כתבו דגוים בזמן הזה אין רגילים לנסך לע"ז? דהא חזינו הני גוים דמנסכו יין ולחם אונים היא להם והיא עיצומה של ע"ז! ויש לומר מכל מקום לא מיקרי ההיא נסך **כיון דלא שפכי ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים** אלא שהגלח מקריבו קמי ע"ז ואחר כך שותהו. נהי דמיתסר משום תקרובת ע"ז, מכל מקום לא מיקריא ההיא עבודה ניסוך" (ב"י יו"ד סימן קכג סעיף א).

²² ב"ח שם.

²³ חולין יג, ב.

שאינם יודעים בטיב עבודת כוכבים דיו להיות כפתם ושמנם או כבישולי עובדי כוכבים לאסור בשתיה ולא בהנאה. והמחמיר תבא עליו ברכה²⁴.

המהר"ל יצא נמרצות נגד הפירצה שראה באיסור:

"אנו רואים עבירות עצומות גדולות עוברים בפרהסיא מדינה הגוי כולה ואין איש מחזיק בדק ועומד בפרץ, כאשר הענין הוא באיסור יין נסך שעוברים בזה מדינה בכלל כאלו נעשה היתר. וימצאו אשר יקראו בשם רב, לא די שאין מוכיח אותם אבל יושבים במסיבה עם עוברי עבירה, ואין לאדם לישב בסעודה אלא א"כ יודע מי ישב עמו שלא יצטרף אל חבורת בוגדים, ואלו יושבים במסבה שהם עוברים עבירה ויש שעושה עצמו כשוגג ומוטעה .. ואומרים הלא איסור זה משום שגזרו עליו משום יין נסך שנתנסך לע"ז ואין הגוים יודעים בטיב נסך עתה לנסך לע"ז כי עינינו רואין שאין הגוים מנסכים לע"ז לכך יתן בכוס עינו ופורצים גדרות עולם²⁵. המהר"ל מאריך לבאר לעומק שאין מדובר דווקא בעבודה זרה בפועל, אלא במהות ההבדל בין ישראל לעמים.

"עיקר איסור יין נסך שגזרו והחמירו בו כדי שיהיו ישראל מובדלים מן העמים דאמרינן בפ"ק דשבת (י"ב ע"ב) גזרו על שמנם משום יינם ועל יינם משום בנותיהם, הרי לך כי עיקר איסור זה שיהיו ישראל מובדלים מן העמים, ודבר זה תכלית מדריגת ישראל ומעלתן ההבדל הזה שהם מובדלים ומופרשים מן העמים שלא יהיו כגויי הארץ. ועיקר דבר זה היה כאשר גאל אותם ממצרים דכתיב (שמות ו') ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים והלוקח יין של גויים לארבע כוסות הנה הוא מבטל ההבדל הזה אשר ישראל מובדלים מן האומות. ובארבע כוסות הוא מעיד על ההבדל שהשם יתברך לקח ישראל לעם מיוחד, שהרי ארבע כוסות נגד ארבע לשונות של גאולה וכתיב ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, ולפיכך הוא מעיד שקר בעצמו, הרי לך שלשה חטאים מתחברים יחד. והאנשים האלו יצרו מפתה אותם בשני דברים, האחד כי זאת המצוה נגזרה משום חתנות ואומרים כי לא שייך דבר זה בזמנים אלו שאין רגילים האומות המחולקות שיבואו זו בזו, ואף אם היה שייך הלא גזירה היא באולי ושמא ויאמר אין אני חפץ באשה כי יש לו אשה. ואם כי דברים האלו דברי בורות שאין ראוי להשיב עליהם, כי **דבר שבמנין צריך מנין אחר שהוא גדול בחכמה ובמנין להתירו**, ועוד כי גזירה זאת מ"ח דברים אפילו אם **יבא אליהו לבטל אחת מ"ח דברים אין שומעין לו** כדאיתא במקומו (ע"ז ל"ו ע"א), מכל מקום גם בזה טעו כי הטעם שהיה בזמן הגזירה גם כן עדיין במקומו עומד, כי למה לא יבא להתחתן, שהרי אפשר שירצה ליקח בתו ויצא מן הכלל לגמרי בשביל חתנות והחתנות הזה הוא בא בשביל היין שמביא קרוב וחבה²⁶.

לגבי סוגייתנו כתב כן הרשב"א:

"מגע גוי גדול בזמן הזה יהא מותר אפי' בשתייה, וזה אינו נכון, אלא ודאי מגע גוי אפי' בזמן הזה אוסר אפי' בהנאה... ועוד דקי"ל דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו".
 "הרמ"א בדרכי משה והב"ח מסבירים שהמחלוקת תלויה בטעם איסור סתם יינם בהנאה. הדעה הראשונה סוברת.. שאם היו מתירים את סתם יינם בהנאה עלולים היו להתיר גם יין שנתנסך לעבודה זרה²⁷, ולפי זה הגזירה לכתחילה הייתה תלויה בחשש לניסוך, ולא גזרו במקום שאין רגילים לנסך. לעומת זאת הדעה השנייה סוברת שאיסור סתם יינם הוא איסור בפני עצמו, שעשו את סתם יינם כמו יין שנתנסך ממש, ולפי זה אין לחלק בין המצבים והזמנים השונים²⁸.

כאמור, הרמב"ם הביא קולות רק לגבי כאלה שאינם עובדים עבודה זרה כלל. כן הדבר לגבי

השו"ע. הרמ"א כתב:

²⁴ תוספות נז, ב ד"ה לאפוקי, לקראת סופו.

²⁵ נתיבות עולם נתיב התוכחה פרק ג.

²⁶ סוף גבורות ה' הלכות יין נסך ואיסורו.

²⁷ ר"ן על הרי"ף ט עמוד ב.

²⁸ בירור הלכה סוף עמוד קסו.

"בזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודת כוכבים, י"א דמאז עובדי כוכבים
 ביין עלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו.
 ולכן מותר לאבות בחובו מן העובדי כוכבים סתם יין, מפני דהוי כמציף מידם (טור
 בשם רשב"ם והרא"ש ומרדכי). וה"ה בשאר הפסד, כגון אם עבר וקנה או מכר, אצל
 אשת חלה אסור לקנותו ולאמרו כדי להשתכר בו. ויש מקילים גם כזה, ולומר להחמיר²⁹."

ו. מחללי שבת

כתב הרשב"א: "משומד לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו הוא מין ויינו יין
 נסך³⁰". כמובן, האיסור הוא רק בשתייה ולא בהנאה, שלא גרע מגוי שאינו עובד עבודה זרה³¹.
 בבית יוסף³² הלכה זו מובאת, אך לא בשולחן ערוך. ניתן להבין שלהלכה מחלל שבת אינו עושה יין נסך,
 שאין חשש לניסוך לעבודה זרה ואף את בתו מותר לשאת³³, ואם אסרו, אין זה אלא משום קנס ולכן יש
 להקל בנסיבות שונות³⁴.

דין זה קשור מאוד לגדר תינוק שנשבה, בו הארכנו בעבר.

לגבי השאלה בה פתחתי, לגבי מחלל שבת החפץ לעשות קדוש לביתו, כמה וכמה צדדים להקל קבלתי
 מרבתי.

א. ביין מבושל לא גזרו³⁵. לדעות רבות מפוסטר דינו כמבושל³⁶.

ב. "פושעי ישראל שבזמנינו לא ידענו מה אדון בהם. אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב עד
 שברובם חלול שבת נעשה כהיתר. אם לא יש להם דין אומר מותר, שרק קרוב למזיד הוא.
 ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות
 דאורייתא ודרבנן. והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה
 ובבורא וזה מודה ע"י תפילה וקידוש. ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו
 ולא שמעו דיני שבת שדומין ממש לצדוקין דלא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת,
 מפני שמעשה אבותיהן בידיהם והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים... ולכן לענ"ד
**המחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם תבוא עליו ברכה. אכן גם
 למקילים יש להם על מה שיסמכו אם לא שמבורר לנו שיודע דיני שבת ומעיו פניו לחללו
 בפני עשרה מישראל יחד שזה ודאי כמומר גמור ונגיעת יינו אסור³⁷."**

²⁹ הגהה לשולחן ערוך יורה דעה הלכות יין נסך סימן קכג סעיף א.

³⁰ שו"ת הרשב"א חלק ז סימן קעט.

³¹ אשכול הלכות יין נסך סימן יח.

³² יורה דעה סימן קיט.

³³ בירור הלכה בשם חתם סופר ועוד אחרונים.

³⁴ חתם סופר שו"ת יו"ד סימן קכ. שם הייתה סתירה בין שתי כיתי עדים בשאלה אם נכנסה שבת.

³⁵ שו"ע יו"ד קכג סעיף ג.

³⁶ בין הסוברים כך: הרב עובדיה יוסף, הרב גורן, והאגרות משה.

³⁷ שו"ת בנין ציון החדשות סימן כג.

אם כן, בשאלה בה פתחנו, כיוון שרוצה לעשות קידוש אין לאסור יינו.

ג. סעיף נוסף הוא חילול שבת בפרהסיא. גם אם מחלל בפועל, יש הבדל בגדרו על פי השאלה האם העידוהו עשרה³⁸. "לאסור היין במגעו היינו נמי לפסול גופו ממש לעשותו כגוי גמור- פשיטא דאם לא העידו עליו כל הנ"ל בפניו בחילול שבת רק עפ"י הקול ההמון שמתפשט בלבד, וידוע כי הם מתנהגים בכל שארי מצות התורה ונזהרים משארי עבירות התורה- אין דינם כמומר לע"ז לאסור יין במגעו. ומה גם כעת היום בזמנינו שהדור פרוץ מרובה אין להרחיקם כ"כ ולדחותם בשתי ידיים חלילה שלא יפקרו טפי ויותר טוב לקרבם בזרוע³⁹". מסופר כי הרב קוק התבזה על כך שכביכול אינו מוחה במחלל שבת, ונימוקו הנסתר היה להמתין עד שיתפזר ההמון, כדי לא להפוך בתוכחה את החוטא למחלל שבת בפרהסיא. למעשה פסקו:

"יין שנמזג לכוס בידי יהודי חילוני, אם הוא יהודי שאיננו מקיים מצוות מהתחום של בין אדם למקום, כיוון שכך גדל וחונך מקטנותו - אין היין נאסר במגעו או במזיגתו. אמנם אם הוא מכריז על עצמו כמי שאינו מאמין במודע ומתוך חקירה ובדיקה ומחלל שבת בפרהסיא, והיינו שעושה כן אפילו בפני אדם גדול - דינו כמומר לכל התורה כולה⁴⁰". החילונים בימינו אינם יודעים שהם חייבים לשמור שבת. אמנם הם יודעים שהדתיים סבורים כן, אבל חינוכם אונס אותם לחשוב שזו התנהגות ארכאית ופרימיטיבית. כך שהם נחשבים כאנוסים על ידי חינוכם.

ד. העניין העיקרי לדעתי הוא מה שכתבתי לך שמאחר והזהות (וההזדהות) היהודית איננה מוגדרת היום על ידי שמירת השבת, ורבים הם היהודים הסבורים, לצערנו, שלחלל שבת אינו מונע ממך להיות יהודי טוב, יוצא שהמחלל שבת לא הוציא את עצמו מכלל ישראל, ואין לקנוס אותו".

נסיים בדברי הרב שרקי, שעל פיהם נראה שניתן להתיר גם יינם של דתיים לשעבר: "החילונים בימינו אינם יודעים שהם חייבים לשמור שבת. אמנם הם יודעים שהדתיים סבורים כן, אבל חינוכם אונס אותם לחשוב שזו התנהגות ארכאית ופרימיטיבית. כך שהם נחשבים כאנוסים על ידי חינוכם.

העניין העיקרי לדעתי הוא... שמאחר והזהות (וההזדהות) היהודית איננה מוגדרת היום על ידי שמירת השבת, ורבים הם היהודים הסבורים, לצערנו, שלחלל שבת אינו מונע ממך להיות יהודי טוב, יוצא שהמחלל שבת לא הוציא את עצמו מכלל ישראל, ואין לקנוס אותו...

³⁸ חתם סופר הנ"ל.

³⁹ שו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק א – יו"ד סימן נ.

⁴⁰ "לכן בכל מקרה של דתי לשעבר יש לדון בהגדרתו". מתוך 'חמדת ימים', תשובת הרב ארנר"ך והרב כרמל, <https://www.yeshiva.org.il/midrash/16183> הערות שוליים חשובות בדבריהם שם.

האיסור אינו מוזכר בגמרא. זו דעת הרמב"ם, ורש"י כתב שחלילה לאסור את יינם. לדין יש סברא, והיא שהמחלל שבת שובר את הסולידריות היהודית שהרי כולם שומרים שבת. ואינו שייך כשהרוב מחללים וסוברים שאין זה פוגע בהיותם יהודים טובים. וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל שלא שייך דין אפיקורוס כשהרוב נוהג כך. וקרוב לזה סברת החפץ חיים שסבר בנו, שמחלל שבת הגאה בשם ישראל עד כדי מוכנות לאבד את ממונו כדי לא להיחשב גוי - אינו בכלל 'דינו כגוי'. קל וחומר למי שמוכן להקריב את חייו למען עם ישראל, שזה שייך לכל מי שיש לו פנקס מילואים. ועוד שדין פרהסיא הוא באופן שאפילו בפני אדם חשוב, כגון בפני הראש"ל, מעיז פניו ומעשן, וזה אינו מצוי כלל⁴¹.

אמנם נציין, כי הרב שלמה זלמן אוירבך החמיר בעניין זה של יין מחללי שבת, אפילו ביין מבושל⁴².

⁴¹ http://ravsherki.org/index.php?option=com_content&view=article&id=530:530530-530&catid=22&Itemid=100512

⁴² שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן כה.